

ANTROPOLOGISKE FORSTÅELSER AF ALDRING

Indledning

STINE GRØNBÆK JENSEN, ANNE MIA STENO, LOA KRISTINE
TEGLGAARD CHRISTENSEN, LINE HILLERSDAL, KRISTINA GRÜ-
NENBERG, JON DAG RASMUSSEN, NETE SCHWENNESEN, LOTTE
BUCH SEGAL OG ALEXANDRA BRANDT RYBORG JØNSSON

Da Margaret Clark for mere end 50 år siden i *The Anthropology of Aging* skrev „at tænke over alderdommen betragtes ofte som en morbid beskæftigelse“ (Clark 1967), kritiserede hun Nordamerikas daværende syn på aldring, som blev afspejlet i metaforer om forfald, begrænsninger og død. Samtidig lagde hun og andre antropologer grundstenen til, hvad der i dag er en af de største undergrene i antropologien, nemlig studier af aldring. Der er flere grunde til, at aldring er et stadigt voksende antropologisk forskningsfelt. Ikke alene er aldring ikke en tilstand, men en proces, som erfares hele livet. Aldring er også et uafværgeligt biologisk fænomen, hvis tolkning og udtryk afhænger af den kulturelle og sociale kontekst, hvori aldringen manifesterer og materialiserer sig.

Aldring som fænomen foregår i alle livsfaser, hvorfor aldringsforskning principielt kan fokusere på mennesker i alle aldre. De fleste studier af aldring i dag er dog centreret om de senere livsfaser. Det skyldes formentlig de udfordringer, der er forårsaget af, at vi i gennemsnit lever længere end nogensinde før, og at andelen af mennesker over 65 år er stigende globalt set. Denne demografiske udvikling har i det globale nord givet anledning til øgede bekymringer og problematiseringer af alderdommen, og aldring er blevet til et domæne for intervention og statslige indsatser. Samtidig påvirker det stigende antal ældre relationen mellem generationer, familiemønstre og arbejdsforhold. Aldring er således ikke bare et privat anliggende, men i høj grad også et samfundsanliggende.

Det er også de sene livsfaser, der er omdrejningspunkt i dette temanummer, hvor vi undersøger aldring som biologisk fænomen, kulturel konstruktion og situeret praksis. Dels udforsker vi de vidensformer og teknologier, der bringes i anvendelse i bestræbelsen på at forstå og kontrollere aldring i det moderne samfund, dels sætter vi fokus på aldring som et vilkår, det enkelte menneske forsøger at tillægge mening og håndtere i hverdagslivet.

Antropologiske bidrag til gerontologien

Gerontologien, altså læren om aldring og ældre mennesker, opstod som en pendant til geriatrien i begyndelsen af det 20. århundrede og havde dengang et naturvidenskabeligt afsæt med særligt fokus på ældres svækkelse og sygdom. Siden er gerontologien blevet suppleret med nye undergrene som for eksempel socialgerontologien, og den er også blevet omdrejningspunkt for bredere samfundsfaglig og humanistisk forskning. I denne bevægelse har antropologien indtaget en stadig større plads og rolle.

Dette mønster gør sig også gældende i en dansk sammenhæng. Da Dansk Gerontologisk Selskab blev stiftet i 1964, var det et lægevidenskabeligt selskab. I 1989 etablerede selskabet imidlertid Gerontologisk Institut og bidrog herfra også med samfundsvidenskabelige og humanistiske aspekter af gerontologien. Instituttets interdisciplinære forskning satte blandt andet fokus på samfundsmæssige holdninger til aldring og alderdom, hvilket kom til udtryk i instituttets første forskningsprogram Aldring og ældrebilleder, der er formidlet i antologien af samme navn (Blaakilde & Swane (red.) 1998). Nogle af de første, som i løbet af 1990'erne satte fokus på de kulturelle, historiske og psykologiske dimensioner af aldring i Danmark, var Christine Swane (kultursociolog), Anne Leonora Blaakilde (etnolog), Henning Kirk (geriater) og Karen Pallesgaard Munk (psykolog). I dag står den antropologiske forskning centralt placeret inden for gerontologien, hvilket blandt andet afspejles i stadigt flere antropologiske bidrag til de dansksprogede gerontologiske grundbøger (se fx Glasdam & Jacobsen 2018).

Antropologien har bidraget til gerontologien med en række vigtige perspektiver. Flere antropologer har blandt andet undersøgt forskellige opfattelser af kronologisk alder på tværs af kulturer (Kertzer & Keith 1984; Dannefer 1988; Fry 2002) og studeret, hvordan livskvalitet og mening i alderdommen er uløselig forbundet med kulturelle idealer, normer og værdier (Clark & Anderson 1967; Myerhoff 1978; Kaufman 1986; Desjarlais 2003; Nielsen 2006; Danely 2014; Nørtoft 2013). I tråd hermed har flere undersøgt, hvordan en ny forståelse af alderdom centreret om sund og aktiv aldring har givet ældre nye muligheder, men også medført nye moralske krav (Da Roit & De Klerk 2014; Ludvigsen 2014; Lamb 2014, 2017; Jönsson m.fl. 2020). Antropologer har også set på fænomenet aldring i relation til familiemønstre, venskaber og intergenerationelle forventninger og forpligtelser (Cohen 1989; Fry 2004; Lamb 2009; Taylor 2017; Rytter m.fl. 2021), ligesom aldring og transnational omsorg er blevet undersøgt i immigrant- og minoritetsfamilier (Ibarra 2002; Yarris 2014; Martinez 2009; Coe 2017; Oxlund 2018; Hromadžić & Palmberger 2018; Sparre & Rytter 2021; Rytter m.fl. 2022). Hertil er der udført etnografiske studier af usædvanlige ældrelev (Rasmussen 2019; Ahlin 2020), af aldring og ensomhed (Mikkelsen

2019) og af sårbare ældres erfaringer med at klare sig i eget hjem (Rubinstein 1988; Rubinstein & Black 2000; Van der Veen 2016). Der er også blevet gennemført en række undersøgelser af statslige og private interventioner og tilbud målrettet ældre såsom forebyggelse og genoptræning (Hedegaard 2014), hjemmehjælp (Gubrium & Sankar 1990; Buch 2018; Christensen 2020) og plejehjem (Gubrium 1975, 1993). I forlængelse heraf har antropologer afsøgt, hvordan aldring og død i stigende grad forstås som medicinske og biopolitiske domæner (Kaufman 2005, 2010, 2015; Oxlund & Whyte 2014; Leibing & Schick Tanz 2020), og hvordan eksperter, politiske beslutningstagere, kommercielle og frivillige organisationer samt praktikere gennem deres videnskabelige og teknologiske praksisser konstruerer aldring og sygdom på særlige måder (Moreira 2017; Wright 2018; Schwennesen 2019; Leibing & Schick Tanz 2020; Green & Hillersdal 2020; Grünenberg, Hillersdal & Winther 2022). Også sammenfaldet og synergien mellem en interesse for omsorg og moral i antropologien og studier af aldring har ført til en række studier (Buch 2015, 2018; Aulino 2019; Mattingly & Grøn 2022), herunder flere med et særligt fokus på demens (Kontos 2005; Taylor 2008; Driessen 2018).

Et vigtigt bidrag, som går på tværs af de mange nævnte studier, er, at de på forskellige måder tydeliggør, at aldring ikke kan ses som et universelt biologisk fænomen alene. Aldring må også betragtes som en psykosocial proces, der er vævet sammen med den specifikke historiske, kulturelle og sociale kontekst, hvori den finder sted. Samtidig har antropologien kastet lys på samspillet mellem kulturelle og samfundsmæssige antagelser og normer om alder og alderdom og det enkelte menneskes handlerum, relationer, subjektivitet og selvforståelse.

Litteraturen og den forskning, der ligger bag, er omfattende. Det følgende skal derfor læses som nedslag, hvor vi kort beskriver forskellige perspektiver og erkendelser i nogle af de mest fremtrædende empirisk funderede monografier om aldring. Den opmærksomme læser vil bemærke, at der er en overvægt af amerikanske antropologer. Dette hænger formentlig sammen med, at den engelske socialantropologi især har fokuseret på social organisering og herunder sammenhænge mellem alder og status, mens den amerikanske kulturanthropologi i højere grad har fokuseret på det enkelte menneskes erfaringer og måder at skabe mening på i en kulturel kontekst. Dette har ført til flere studier af erfaringer med aldring som værende tæt forbundet med kulturelle værdier knyttet til alderdommen. Ved dette fokus forbandt den amerikanske antropologi sig mere direkte med det gerontologiske felt, og allerede i slutningen af 1970'erne blev the Association for Anthropology and Gerontology dannet (Fry 2010).

En af de første antropologer, der beskæftigede sig med aldring som et særskilt tema, var Margaret Clark. I bogen *Culture and Aging. An Anthropological*

Study of Older Americans fra 1967 skrevet sammen med Barbara Andersen var Clark med til at udfordre den i samtiden udbredte antagelse inden for gerontologien om en universel forbindelse mellem livskvalitet og funktions- og aktivitetsniveau. I opposition til dette paradigme viste de to forfattere, hvordan trivsel i alderdommen er tæt forbundet med de ældres forhandling af mening i et samspil med de idealer, værdier og normer, som er dominerende i en sociokulturel kontekst. Bogen tager afsæt i kvantitative og kvalitative interviews med ældre i San Fransisco, som henholdsvis havde og ikke havde været hospitalsindlagt grundet mentale lidelser, efter de var fyldt 60 år. I analysen af deltagerens tanker om dem selv og deres hverdag tegnede sig et mønster. Trivsel blandt de ældste viste sig i høj grad at være afhængig af, om den enkelte var i stand til at vriste sig fri af de dominerende kulturelle normer i det amerikanske samfund såsom uafhængighed og arbejdsrelateret status og i stedet orientere sig mod „sekundære“ værdier som eksempelvis accept af sig selv og omsorg for andre, som i højere grad var foreneligt med deres tilværelse som ældre (Clark & Anderson 1967).

En af Margaret Clarks mange arvtagere, Barbara Myerhoff, udgav i 1978 en anden antropologisk klassiker inden for aldringsstudier med titlen *Number Our Days*. Bogen er baseret på et etnografisk studie af livet på et dagcenter i Californien i et kvarter, hvor der lever mange jøder med østeuropæisk baggrund og jiddisch som modersmål. Studiet belyser, hvordan det kulturelle fællesskab styrker de ældre og giver alderen en dybere mening på trods af dårligt helbred og fattigdom. Gennem nære etnografiske beskrivelser viser Myerhoff også, hvordan det kulturelle fællesskab holdes i live gennem fortællinger, ritualer, fejring, politiske diskussioner og hverdagens store og små „sociale dramaer“; „we fight to keep warm“ eller oversat „vi skændes for at holde os varme“, som en af de ældre forklarer det (Myerhoff 1987:153). Samtidig løber en melankolsk understrøm i de ældres fortællinger, som handler om en fælles traumatisk forhistorie, men også en bevidsthed om, at den kulturelle og sociale verden, de bærer i sig og værner om, vil forsvinde med dem. Titlen refererer til en salme i *Det gamle testamente*, hvor visdom forbindes med erkendelse af livets usikkerhed og forgængelighed. Bogen sætter på den måde et kritisk spejl op foran den jagt på det lange liv, der dominerer i dele af det amerikanske samfund i studiets samtid (Myerhoff 1978).

Vi springer nu cirka 10 år frem til 1989, hvor bogen *No Aging in India. Alzheimer's, the Bad Family, and Other Modern Things* udkommer. I bogen undersøger sundhedsantropologen Lawrence Cohen, hvordan gerontologien som medicinsk felt i en nordamerikansk sammenhæng har medført, at aldring og den kognitive svækkelse, der ofte følger med, i stigende grad forstås gennem diagnoser som Alzheimers. Ifølge Cohen ignorerer sådanne tilsyneladende uni-

verselle forståelser imidlertid, at tolkninger af tegn på aldring er tæt forbundet med kulturelle antagelser knyttet til forståelsen af kroppen og selvet. Dette tydeliggøres gennem en undersøgelse af aldring i Indien, hvor de symptomer, der typisk associeres med diagnosen Alzheimers, ifølge Cohen beskrives af lægmænd og læger som udtryk for et overophedet eller „varmt sind“. Fordi det forventes, at man „kølner af“ med alderen og lærer at kontrollere sine umiddelbare følelser og impulser, refererer det at have et overophedet sind til en manglende evne til at interagere passende i sociale situationer, altså som et tegn på et socialt snarere end et biologiske forfald. Denne manglende evne ses dog ikke som en brist hos det enkelte individ. Den ses snarere som et udtryk for, at familien ikke har været i stand til at give den fornødne støtte og omsorg, hvilket igen blandt Cohens informanter forbindes med et sammenbrud i den traditionelle udvidede familiestruktur som følge af modernisering, industrialisering, urbanisering og vestliggørelse. Bogen tydeliggør, hvordan symptomer på aldring fortolkes forskelligt afhængigt af den kulturelle kontekst. Hvad der i én kulturel sammenhæng anses som kognitive forstyrrelser hos det enkelte individ, ses i en anden som tegn på sociale og strukturelle problemer (Cohen 1989).

Den amerikanske antropolog Sarah Lamb tager i sin bog *Aging and the Indian Diaspora. Cosmopolitan Families in India and Abroad* fra 2009 tråden op fra Cohens forskning, men hendes feltarbejde er foretaget i det nye årtusind, hvor bruddet med traditionelle værdier er blevet endnu mere markant. Lamb følger dels ældre fra den øvre middel- og overklasse, hvis børn har taget uddannelser og opbygget karrierer uden for Indien, og som derfor er blev anbragt på private plejehjem – et fænomen, der stort set ikke fandtes i Indien i 1980'erne. Dels følger hun ældre, der i alderdommen er flyttet til USA for at være tættere på deres børn. Fælles for de ældre er imidlertid, at de befinder sig i et globalt kulturelt miljø og i en historisk periode, som er kendetegnet ved forskellige eller ligefrem modstridende opfattelser af det gode liv og den gode alderdom. Igen står forholdet mellem ældre forældre og deres børn centralt. I USA, hvor både mænd og kvinder oftest har karrierer uden for hjemmet, vægtes ældres uafhængighed, og at de selv tager ansvar for at leve et aktivt liv. Ifølge Lamb anses alderdommen derimod i Indien som en livsfase, hvor man trækker sig tilbage og bliver opvartet af andre – helst sine børn, og hvor det derfor kan være stigmatiserende både for den enkelte og familien at blive efterladt på et plejehjem. Et af bogens særlige bidrag er, at den viser, hvordan de ældre navigerer i dette værdimæssigt komplicerede landskab som aktive aktører, der strategisk forsøger at styre uden om stigma, bebrejdelser og en rolle som hjælpeløse ofre ved at fokusere på de muligheder, som de nye former for alderdom tilbyder (Lamb 2009). I senere bøger og artikler fokuserer Sarah Lamb på, hvordan idealet om den aktive aldring

vinder globalt indpas, og hvordan nye behandlingsmuligheder ændrer opfattelsen af aldring og død (Lamb 2014, 2017).

Medikaliseringen af aldring og død er også omdrejningspunktet i Sharon R. Kaufmans bog fra 2005 *And a Time to Die. How American Hospitals Shape the End of Life*. Gennem flere års feltarbejde på hospitaler i Californien følger Kaufman døende mennesker, deres familier og det sundhedspersonale, der tager sig af dem. Med et særligt fokus på svære beslutninger om livsforlængende behandling viser Kaufman, hvordan der de senere år er blevet skabt nye forventninger, behov og krav om behandlingsformer, som for få år tilbage var utænkelige, og hvordan aldring og død i stigende grad anses som noget, der skal kontrolleres, reguleres og så vidt muligt bremses gennem medicinsk intervention. Ifølge Kaufman skaber dette også en ny etik blandt patienter og deres pårørende, som betyder, at de fleste på trods af ambivalente holdninger og følelser ender med at tilvælge livsforlængende behandling (Kaufman 2005). I senere bøger og artikler udvider Kaufman sit argument ved se på, hvordan stadig flere behandlingsformer tages i anvendelse over for stadigt ældre mennesker, for eksempel kræftbehandling, dialyse, indsættelse af pacemakere eller hjertepumper og transplantation af yngre menneskers organer (Kaufman 2010, 2015). Kaufmans forskning rejser det grundlæggende spørgsmål: Hvem er det egentlig, der træffer de etiske beslutninger? Er det mennesket, eller er det de teknologier, vi har skabt, som er blevet den primære aktør i spørgsmål, der vedrører liv og død?

Mens de fleste samfund investerer mange penge i deres sundhedssystem og således muliggør, at flere kan leve længere, er der ofte en større tilbageholdenhed med at dække udgifterne til den sociale omsorg, som de fleste ældre mennesker er afhængige af. I bogen *Inequality of Aging* fra 2018 retter Elena D. Buch et kritisk blik på dette paradoks og dets konsekvenser – ikke bare for de ældre, men også for de mennesker, der varetager den nødvendige støtte og pleje. På baggrund af et længere feltarbejde undersøger Buch relationen mellem ældre og deres hjemmehjælpere fra begges perspektiv. Gennem livshistorier og beskrivelser af hverdagssituationer viser hun, hvordan de ældre forsøger at bevare en fornemmelse af uafhængighed på trods af svækkelse og behovet for hjælp, blandt andet gennem den måde, de interagerer med deres hjælpere på. Imens kæmper deres hjemmehjælpere, som ofte er kvinder, farvede, immigranter og lavtlønnede, med at brødføde deres egen familie og er ofte selv afhængige – ikke blot af deres lønindkomst, men også af statslig hjælp til mad og medicin. Styrken ved Buchs etnografi er, at hun viser, hvordan idealet om selvstændighed sammen med samfundets manglende vilje til at betale for den hjælp, som en sådan selvstændighed fordrer, både resulterer i en devaluering af omsorgsarbejde og en produktion af ulighed – i USA såvel som globalt. Bogen minder os om,

at den måde, samfund organiserer støtten til de ældre på, ikke kun har konsekvenser for de ældre, men også for omsorgspersonalet. Den minder os også om, at aldring som et socialt fænomen og omsorg som en social praksis er tæt forbundet med moralske antagelser og økonomiske og strukturelle mekanismer (Buch 2018).

Præsentation af nummerets artikler

Temanummerets artikler, som præsenteres i det følgende, berører fire overordnede tematikker knyttet til aldring og alderdom.

Velfærdsvisioner og kærlighed i ældreomsorg

I de danske kommuner organiseres omsorg og pleje til ældre på stadig nye og optimerede måder for at imødekomme det forhold, at der bliver flere ældre. Innovationsmodeller og knowhow er i den forbindelse blevet en vare, som både private virksomheder og den nationale sundhedssektor investerer i, forsøger at brande sig på og eksportere internationalt. I artiklen „Den nordiske model’. Rejsende velfærdsvisioner for ældreomsorg i Danmark og Sydkorea“ viser Kristina Grünenberg og Line Hillersdal, hvordan velfærdsstatslig omsorg på ældreområdet promoveres som en universel og skalerbar idé om blandt andet digitalisering, som danner afsæt for visioner om løsninger både på Ærø og i Busan.

I Grønland er omsorg og pleje af ældre radikalt anderledes organiseret. Kamilla Nørtoft og Amalie Eising Bentholt beskriver i artiklen „Kærlighed i ældrepleje i Grønland“ således, hvordan kærlighed af mange medarbejdere i plejehjemsektoren i Grønland opfattes som et af de mest centrale omdrejningspunkter i deres arbejde. I interviews fortæller medarbejderne, at den kærlighed, de føler og udtrykker for beboerne, er sammenlignelig med den kærlighed, de føler for deres familie. I den sammenhæng er kærligheden forbundet med en reciprocitet mellem generationer og et udtryk for en etisk tilgang til det at praktisere omsorgsarbejde.

Med enqueten „Intergenerationelle omsorgsarrangementer i et aldrende samfund“ peger Line Hillersdal og Jonas Winther på det forhold, at pårørende, frivillige og naboer skal forberede sig på at spille en mere aktiv rolle i ældreomsorgen, fordi antallet af medarbejdere i velfærdssektoren ikke står mål med det antal ældre, som i fremtiden vil have behov for pleje og omsorg. Deres undersøgelser viser, at mange familier allerede er spændt hårdt for i forskellige former for omsorgsarrangementer, og de stiller derfor spørgsmål ved, om fami-

liebånd og samfundssind reelt kan anskues som bæredygtige sociale råstoffer i fremtidens ældreomsorg.

Som en radikal videretænkning af netop det problem spørger Nete Schwenesen og Loa Christensen „Kan man egentlig skrive en nekrolog over en hund?“ Hermed sætter de forholdet mellem arter og instrumentaliseringen heraf på spil i aldringsforskningen. Undersøgelsen af hunden Basses rolle på et plejehjem i Danmark viser på en og samme tid, hvorledes omsorg tager sig markant anderledes ud, når man undersøger oplevelsen af nærvær fra et dyr. Basse sprænger rammerne for beslægtethed, og samtidig gør dens død eller aflivning det tydeligt, hvordan grænsedragningen mellem dyr og menneske ikke står til at rokke.

Ensomhed og tid

Som led i en større samfundsmæssig indsats mod ældres ensomhed har bofællesskaber i forskellige former vundet indpas i nogle danske kommuner. Selvom motivet er øget fællesskab, illustrerer Anne Mia Steno og Alexandra Ryborg Jønssons artikel „Jeg troede, jeg havde valgt friheden, men her er det regler, regler og regler“, hvordan iboende forestillinger om tid og rum kan komme til at spænde ben for fællesskaberne. Steno og Jønsson påpeger, at bofællesskaberne er udspændt mellem at være hjem for nogen og arbejdspladser for andre, hvilket risikerer at fratage beboerne retten til at definere, hvilke fællesskaber de vil være en del af. Paradoksalt efterlades beboerne i bofællesskaberne med en følelse af at være „alene med sig selv“.

Maria Louw undersøger i enqueteen „Den, jeg kunne have været. Spektrale ældreliv i Kirgisistan“ fænomenet „spektrale verdener“, som hun forstår som uhåndgribelige, usynlige verdener, der rummer det glemte, det undertrykte og det ignorerede. Med udgangspunkt i samtaler med kvinden Bybykul, der bor i udkanten af Kirgisistans hovedstad Bishkek, undersøger Louw oplevelser af det at blive gammel i fraværet af nære slægtninge, men i selskab med forfædreånder, der skaber forbindelser til det, livet kunne have været.

I „Aldring, ensomhed og social navigation. At kaste anker i nye relationer“ undersøger Mikka Nielsen de erfaringer, der knytter sig til tab af intime, sociale relationer i alderdommen. Baseret på feltarbejde udført blandt deltagere i et tværkommunalt initiativ, der er igangsat med sigte på at forebygge depression hos en udvalgt gruppe, peger Nielsen på, hvordan ældre mennesker langt ind i alderdommen ofte må engagere og begå sig i nye sociale relationer, og hvordan dette kræver stærke evner til at navigere i omskiftelige og til tider flygtige mellemmenneskelige forhold. Med begrebet „anchoring“ eller „at kaste anker“ viser analysen, hvordan de fulgte mennesker afsøger nye holdepunkter i deres

behov for hjælp, omsorg og selskab, når sociale relationer forskyder sig eller forsvinder i alderdommen.

Aldring og tilhørsforhold

I artiklen „Her på landet hjælper vi hinanden, men vi render ikke hinanden på dørene“ undersøger Martin Lindhart danske ældre på landet og deres oplevelser og forståelser af afhængighed og uafhængighed. Han stiller skarpt på, hvordan disse ældre navigerer mellem på den ene side ikke at ville ligge andre til last og på den anden side hjælpe hinanden i lokalområdet. Lindhardt viser, hvordan et stærkt ideal om autonomi i kombination med forskellige former for social deltagelse i både uformelle og formelle sammenhænge er med til at opretholde de ældres selvidentiteter i en tid med mange forandringer.

I tråd hermed undersøger Stine Grønbæk Jensen i artiklen „Når støvet lægger sig. Om hjemmet som eksistentielt medium for livets afrunding blandt de ældste“, hvordan danske ældre i en provinsby på Sjælland erkender og bearbejder aldring og død, ikke gennem abstrakte refleksioner, men gennem deres tilknytning til hjemmet, som for flere af dem opleves som en forlængelse af kroppen og selvet.

Pandemien og ældre

I artiklen „Størstedelen af dem, jeg møder på vejen [...], går ind til siden, når jeg kommer’. Tilpasninger i senere livs- og identitetsforhandlinger under coronaviruspandemien“ beskriver Amy Clotworthy, hvordan ældre danskere oplevede COVID-19-pandemien. Clotworthy fokuserer især på de forskellige former for aldersdiskrimination, som nogle ældre, hun talte med, oplevede, og hvordan situationen påvirkede deres opfattelser af dem selv som „gamle“ og „udsatte“.

Uden for nummer, men i tråd med ideen om, at aldring og tilblivelse finder sted på tværs af demografiske grupper, byder denne udgave af *Tidsskriftet Antropologi* på en artikel af Lærke Nielsen og Mikkel Rytter om slægtsskabelse hos unge flygtninge og deres værger. På baggrund af feltarbejde mellem unge, uledsagede flygtninge i Danmark undersøger Rytter og Nielsen den intersubjektive proces, som foregår mellem forældre og adoptivbørn, og hvor det nye barn aktivt bliver inkorporeret i større familiefortællinger, relationer og slægtsnetværk.

Temanummeret viser en klar tendens til, at danske antropologer især forsker i aldring i en dansk kontekst frem for at bevæge sig udenlands. Det afspejler formentlig, at de fleste danske fonde, som støtter aldringsforskning, er fokuseret

på at finde løsninger ved at undersøge praksis i Danmark. Som gennemgangen af litteraturen viser, er det dog ofte, når vi løfter blikket og bliver klogere på, hvordan aldring tænkes og udlevs i andre samfund, at nye erkendelser tager form. Som redaktion vil vi derfor slutte af med at understrege vigtigheden af de antropologiske bidrag til et område, der i Danmark fortsat er domineret af en biomedicinsk forståelse, men også at vi som antropologer er i fortsat dialog med de perspektiver og indsigter, der tilvejebringes gennem forskning i aldring og hertil knyttede fænomener globalt set.

Litteratur

Ahlin, Tanja

2020 Eldercare at a Distance. On Remittances and Everyday Information and Communication Technologies (ICTs) in Indian Transnational Families. In: T. Ahlin (ed.): *Caring for Old Age. Perspectives from South Asia*. Pp. 213-35. Heidelberg: Heidelberg University Publishing.

Aulino, Felicity

2019 *Rituals of Care. Karmic Politics in an Aging Thailand*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Blaakilde, Anne Leonora & Christine E. Swane (red.)

1998 *Aldring og ældrebilleder. Mennesket i gerontologien*. København: Munksgaard.

Buch, Elana D.

2015 *Anthropology of Aging and Care*. *Annual Review of Anthropology* 44(1):277-93.

2018 *Inequalities of Aging. Paradoxes of Independence in American Home Care*. New York: New York University Press.

Christensen, Loa Kristine Teglgård

2020 *Crafting Valued Old Lives. Quandaries in Danish Home Care*. Ph.d.-afhandling. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Clark, Margaret

1967 *The Anthropology of Aging. A New Area for Studies of Culture and Personality*. *The Gerontologist* 7(1):55-64. <https://doi.org/10.1093/geront/7.1.55>. Læst 22.02.2023.

Clark, Margaret & Barbara Anderson

1967 *Culture and Aging. An Anthropological Study of Older Americans*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.

Coe, Cati

2017 *Transnational Migration and the Commodification of Eldercare in Urban Ghana*. *Identities* 24(5):542-56. <https://doi.org/10.1080/1070289X.2017.1346510>. Læst 22.02.2023.

Cohen, Lawrence

1998 *No Aging in India. Alzheimer's, the Bad Family, and Other Modern Things*. Berkeley, CA: University of California Press.

- Danely, Jason
2014 Aging and Loss. Mourning and Maturity in Contemporary Japan. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Dannefer, Dale
1988 What's in a Name? An Account of the Neglect of Variability in the Study of Aging. In: J.E. Birren, V.L. Bengtson & D.E. Deutchman (eds): Emergent Theories of Aging. Pp. 354-84. New York: Springer.
- Da Roit, Barbara & Josien de Klerk
2014 Heaviness, Intensity, and Intimacy. Dutch Elder Care in the Context of Retrenchment of the Welfare State. *Medicine Anthropology Theory. An open-access journal in the anthropology of health, illness, and medicine* 1(1):1-12. <https://doi.org/10.17157/mat.1.1.204>. Læst 22.02.2023.
- Desjarlais, Robert R.
2003 Sensory Biographies. Lives and Deaths among Nepal's Yolmo Buddhists. Berkeley, CA: University of California Press.
- Driessen, Annelieke
2018 Pleasure and Dementia. On Becoming an Appreciating Subject. *The Cambridge Journal of Anthropology* 36(1):23-39. <https://doi.org/10.3167/cja.2018.360103>. Læst 22.02.2023.
- Fry, Christine L.
2002 The Life Course as a Cultural Construct. In: R.A. Settersten (ed.): *Invitation to the Life Course*. Pp. 269-94. Amityville, NY: Baywood Publishing.
2003 Kinship and Supportive Environments of Aging. In: H-W. Wahl, R. Scheidt & P. Windley (eds): *Aging in Context. Socio-Physical Environments. Annual Review of Gerontology and Geriatrics* 23. Pp. 313-33. New York: Springer.
2010 The Sage Handbook of Social Gerontology, Social Anthropology and Ageing. In: D. Dannefer & C Phillipson (eds): *The SAGE Handbook of Social Gerontology*, Pp. 49-60. London: Sage Publications. <http://dx.doi.org/10.4135/9781446200933.n4>. Læst 22.02.2023.
- Glasdam, Stinne & Frode F. Jacobsen
2018 Gerontologi. Perspektiver på ældre mennesker. København: Gads Forlag.
- Green, Sara & Line Hillersdal
2021 Aging Biomarkers and the Measurement of Health and Risk. *History and Philosophy of the Life Sciences* 43(28). <https://doi.org/10.1007/s40656-021-00367-w>. Læst 24.02.2023.
- Grünenberg, Kristina, Line Hillersdal & Jonas Winther
2022 Window Work. Screen-Based Eldercare and Professional Precarity at the Welfare Frontier. Special Issue on "Ageing with Digital Technologies: From Theory to Agency and Practice". *International Journal of Ageing and Later Life* 15(2):23-50. <https://doi.org/10.3384/ijal.1652-8670.3541>. Læst 24.02.2023.
- Gubrium, Jaber F.
1975 Living and Dying at Murray Manor. New York: St. Martin's Press.
1993 Speaking of Life. Horizons of Meaning for Nursing Home Residents. Piscataway: Aldine Transaction.
- Gubrium, Jaber F. & Andrea Sankar (eds)
1990 The Home Care Experience. *Ethnography and Policy*. London: Sage Publications.

- Hedegaard, Bodil Ludvigsen
2014 Medborgerskab og tilpasning. Ældre mennesker med hjemmesygepleje. Perspektiver på sociale relationer, forebyggelse, medicin og døden, Ph.d.-afhandling. København: Center for Sund Aldring, Københavns Universitet.
- Hromadžić, Azra & Monika Palmberger (eds)
2018 Care Across Distance. Ethnographic Explorations of Aging and Migration. Oxford: Berghahn Books.
- Ibarra, María
2002 Emotional Proletarians in a Global Economy. Mexican Immigrant Women and Elder Care Work. *Urban Anthropology and Studies of Cultural Systems and World Economic Development* 31:317-50. <https://www.jstor.org/stable/40553569>. Læst 24.02.2023.
- Jønsson, Alexandra, Susanne Reventlow & Ann Dorrit Guassora
2020 How Older Men With Multimorbidity Relate to Successful Aging. *Journals of Gerontology. Series B: Psychological Sciences & Social Sciences* 75(5):1104-12. <https://doi.org/10.1093/geronb/gbz019>. Læst 24.02.2023.
- Kaufman, Sharon
1986 *The Ageless Self. Sources of Meaning in Late Life*. Madison: University of Wisconsin Press.
2005 ... And a Time to Die. How American Hospitals Shape the End of Life. Chicago: The University of Chicago Press.
2010 Making Longevity in an Aging Society. Linking Medicare Policy and the New Ethical Field, Perspectives in Biology and Medicine 53(3):407-24. <https://doi.org/10.1353/pbm.0.0164>. <https://doi.org/10.1353/pbm.0.0164>. Læst 24.02.2023.
2015 Ordinary Medicine, Extraordinary Treatments, Longer Lives, and Where to Draw the Line. Durham & London: Duke University Press.
- Kertzner, David I. & Jennie Keith (eds)
1984 *Age and Anthropological Theory*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Kontos, Pia C.
2005 Embodied Selfhood in Alzheimer's Disease. Rethinking Person-Centered Care. *Dementia* 11:553-70. <https://doi.org/10.1177%2F1471301205058311>. Læst 24.02.2023.
- Lamb, Sarah
2009 *Aging and the Indian Diaspora: Cosmopolitan Families in India and Abroad*. Bloomington: Indiana University Press.
2014 Permanent Personhood or Meaningful Decline? Toward a Critical Anthropology of Successful Aging. *Journal of Aging Studies* 29:41-52. <https://doi-org.proxy1-bib.sdu.dk/10.1016/j.jaging.2013.12.006>. Læst 24.02.2023.
- Lamb, Sarah (ed.)
2017 *Successful Aging as a Contemporary Obsession. Global Perspectives*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Leibing, Annette & Silke Schicktanz (eds)
2020 Preventing Dementia? Critical Perspectives on a New Paradigm of Preparing for Old Age. New York: Berghahn Books.
- Martinez, Iveris L.
2009 *Aging in Exile. Family Support and Emotional Well-Being among Older Cuban Immigrants in the United States*. Afhandling, Department of Philosophy, Baltimore: John Hopkins University.

- Mattingly, Cheryl & Lone Grøn (eds)
2022 Imagistic Care. Growing Old in a Precarious World. New York: Fordham University Press.
- Mikkelsen, Henrik Hvenegaard
2019 Potentialets politik. Aldring og ensomhed i Danmark. Tidsskrift for forskning i sygdom og samfund 30:107-21. <https://doi.org/10.7146/tfss.v15i30.114769>. Læst 24.02.2023.
- Moreira, Tiago
2017 Science, Technology and the Ageing Society. New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315747729>. Læst 24.02.2023
- Myerhoff, Barbara
1978 Number Our Days. New York: Simon & Schuster.
- Nielsen, Marie Konge
2006 Et godt liv som gammel. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Nørtoft, Kamilla Pernille Johansen
2013 "Did You Imagine that Old People Could be Like This?" A Kaleidoscope of Ageing, Health and Processes of Identity in an Urban Danish Context. Ph.d.-afhandling. København: Dansk Pædagogisk Universitet.
- Oxlund, Bjarke
2018 The Life Course in a Migrating World. Hybrid Scripts of Ageing and Imaginaries of Care. *Advances in Life Course Research* 38:72-79. <https://doi.org/10.1016/j.alcr.2018.08.001>. Læst 24.02.2023.
- Oxlund, Bjarne & Susan Whyte
2014 Measuring and Managing Bodies in the Later Life Course. *Journal of Population Ageing* 7(3):217-30. <https://doi.org/10.1007/s12062-014-9104-9>. Læst 24.02.2023.
- Rasmussen, Jon Dag
2019 Ældre på samfundets underflade. Frederiksberg: Frydenlund Academic.
- Rubinstein, Robert L.
1988 Singular Paths. Old Men Living Alone. *Columbia Studies of Social Gerontology and Aging*.
- Rubinstein, Robert L. & Helen K. Black
2000 Old Souls. Aged Women, Poverty, and the Experience of God. Piscataway: Aldine Transaction.
- Rytter, Mikkel, Sara Lei Sparre, Abir Mohamad Ismail & Anika Liversage
2021 Minoritetsældre og selvudpegede hjælpere. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Schwennesen, Nete
2019 Surveillance Entanglements. Digital Data Flows and Ageing Bodies in Motion in the Danish Welfare State. *Anthropology & Aging* 40(2):10-22. <https://doi.org/10.5195/aa.2019.224>. Læst 24.02.2023.
- Sparre, Sara Lei & Mikkel Rytter
2021 Between Care and Contract. Aging Muslim Immigrants, Self-Appointed Helpers and Ambiguous Belonging in the Danish Welfare State. *Anthropology & Aging* 42(1):112-28. <http://dx.doi.org/10.5195/aa.2021.279>. Læst 24.02.2023.

- Taylor, Janelle S.
2008 On Recognition, Caring, and Dementia. *Med. Anthropol. Q.* 22:313-35. <https://doi.org/10.1111/j.1548-1387.2008.00036.x>. Læst 24.02.2023.
- Taylor, Janelle S.
2017 Should Old Acquaintance Be Forgot? In: S.L. (ed): *Successful Aging as a Contemporary Obsession. Global Perspectives*. Pp. 126-38. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Van der Veen, Klaas Willem
2016 Self-Determination in Dependence. *The Ambiguity of Elder Care in the Netherlands, Medicine Anthropology Theory. An open-access journal in the anthropology of health, illness, and medicine* 3(2). <https://doi.org/10.17157/mat.3.2.452>. Læst 24.02.2023.
- Wright, James
2018 Tactile Care, Mechanical Hugs. *Japanese Caregivers and Robotic Lifting Devices. Asian Anthropology* 17(1):24-39. <https://doi.org/10.1080/1683478X.2017.1406576>. Læst 24.02.2023.
- Yarris, Kristin E.
2014 Pensando mucho (“Thinking too Much”). *Embodied Distress Among Grandmothers in Nicaraguan Transnational Families. Cult. Med. Psychiatry* 38:473-98. <https://doi.org/10.1007/s11013-014-9381-z>. Læst 24.02.2023.